

TISKOVÁ ZPRÁVA

Praha 31. ledna 2022

Akademie věd ČR
Národní 1009/3, 110 00 Praha 1
www.avcr.cz

KONSPIRAČNÍ TEORIE PŘITAHUJÍ ZEJMÉNA OSOBY S EXTRÉMNĚJŠÍMI POLITICKÝMI NÁZORY, PROKÁZALA STUDIE ZE 26 ZEMÍ SVĚTA

Věřit v nejrůznější teorie celosvětového spiknutí zájmových skupin jde ruku v ruce s krajně levicovou a zejména krajně pravicovou politickou orientací. Když politické subjekty neuspějí ve volbách a nemají vliv, je tendence věřit konspiracím u jejich příznivců ještě silnější. Ukazují to výsledky dosud nejrozsáhlejšího mezinárodního výzkumu na toto téma mezi více než 100 000 účastníků z 26 zemí světa, který uveřejnil prestižní časopis *Nature Human Behaviour*.

Výzkum vedli vědci a vědkyně z německé Univerzity Johannese Gutenberga v Mohuči, koordinaci výzkumu v České republice měla na starosti Sylvie Graf z Psychologického ústavu AV ČR.

Studie prokázala, že konspirační mentalita – tedy tendence věřit konspiračním teoriím – souvisí jak s krajně pravicovými, tak s krajně levicovými politickými názory. „Respondenti zastávající názory na obou extrémních koncích politického spektra vyjadřovali výraznější přesvědčení, že svět je řízen tajnými silami,“ uvádějí autoři a autorky studie v časopise *Nature Human Behaviour*. Tendence věřit konspiračním teoriím je pak zvláště výrazná u těch, kteří podporují krajní pravici, zejména tradiční nacionalistické a autoritářské strany.

Rozdíly přitom panují mezi západní a střední Evropou a její jižní částí: zatímco v zemích, jako je Belgie, Německo, Francie, Nizozemsko, Rakousko, Polsko a Švédsko, mají tendenci věřit konspiračním teoriím spíše příznivci politické pravice, v jihoevropských zemích, jako je Rumunsko, Španělsko a Maďarsko, mají tuto tendenci naopak spíše příznivci politické levice.

„V České republice mají tendenci konspirační teorie zastávat spíše lidé s pravicovými politickými názory.“

„V České republice nebyla souvislost mezi konspirační mentalitou a politickou orientací tak výrazná jako ve výše uvedených zemích,“ říká Sylvie Graf z Psychologického ústavu AV ČR. „České respondentky a respondenti s konspirační mentalitou se nacházeli spíše na pravicové straně politického spektra stejně jako výše uvedené země západní a střední Evropy. To znamená, že v České republice mají tendenci konspirační teorie zastávat spíše lidé s pravicovými politickými názory,“ konstatuje vědkyně.

Kontakt pro média: **Markéta Růžičková**
Divize vnějších vztahů AV ČR
press@avcr.cz
+420 777 970 812

Teorie pro poražené

Vědci a vědkyně se během výzkumu zabývali také vlivem tzv. deprivace politické kontroly, ta označuje stav zastánců politických subjektů, které nebyly zvoleny ve volbách a nemají tak vliv na dění ve společnosti. „Výzkum potvrdil, že konspirační teorie jsou obecně snáze přijímány osobami, jejichž preferované politické subjekty nejsou součástí státní exekutivy, a sami sebe vnímají jako zbavené politické kontroly,“ vysvětluje Sylvie Graf s tím, že deprivace politické kontroly hraje významnější roli opět u osob s krajně pravicovými názory.

Autoři a autorky výzkumu však zdůrazňují, že vztah mezi deprivací politické kontroly a tendencí věřit konspiračním teoriím nelze interpretovat kauzálně – nelze tedy říct, co je příčina a co následek. „Voliči, kteří se po volbách ocitnou na straně poražených politických subjektů, mohou s větší pravděpodobností považovat konspirační teorie za atraktivní. Stejně tak ale můžeme uvažovat opačně, a sice že strany, které jsou mimo hlavní proud a mají tedy malou šanci na volební úspěch, mají zvláštní přitažlivost právě pro voliče s konspirační mentalitou. Jinými slovy, jedinci přitahovaní konspiračními teoriemi mají zároveň tendenci volit strany, které jsou na okrajích politického spektra, a proto spíše prohrají volby,“ tvrdí autorky a autoři vědeckého článku.

Zbraň v rukou populistů

Konspirační teorie kolují mezi lidmi ve všech dobách a kulturách, některé se vrací, jiné vznikají nově. Pravidelně doprovázejí všechny klíčové události, které mají dopad na většinu společnosti – například teroristické útoky na USA, pandemii nemoci COVID-19 nebo nedávné prezidentské volby v USA.

„Ti, kteří podporují konspirační teorie, věří, že se určitá skupina lidí tajně domlouvá a sleduje pro ostatní zlověstný cíl,“ vysvětluje Roland Imhoff, vedoucí mezinárodního projektu a profesor sociální a právní psychologie Univerzity Johannese Gutenberga v Mohuči. Zvláště úrodné pole pro šíření konspiračních teorií představuje politika, zejména provokativní rétorika populistů, která v posledních letech do značné míry ovlivňuje politické klima evropských zemí.

Vztah mezi politickou orientací a konspirační mentalitou zkoumali vědci a vědkyně ve dvou etapách: první sběr dat zahrnoval 33 431 respondentů z 23 zemí včetně mimoevropských (např. Brazílie a Izrael). Druhý sběr dat doplnil údaje dalších 70 882 dotazovaných z 13 evropských zemí.

Jednalo se o dotazníkové šetření, v němž respondenti nejprve udávali, do jaké míry si myslí, že jsou světové události a politická rozhodnutí ovládaná tajnými spiknutími, o kterých veřejnost není informována. Dále respondenti vyjádřili svoji politickou orientaci na stupnici politických názorů od extrémně levicových po extrémně pravicové. Součástí dotazníku byl i seznam politických stran, z nichž respondenti vybírali tu, kterou podporovali při posledních volbách.

Více informací: [doc. Mgr. Sylvie Graf, Ph.D.](mailto:sylvie.graf@psu.cas.cz)
Psychologický ústav AV ČR
sylvie.graf@psu.cas.cz

Odkaz na publikaci: [R. Imhoff et al., Conspiracy Mentality and Political Orientation across 26 countries, Nature Human Behaviour, 17 January 2022](https://www.nature.com/articles/s41562-021-01258-7)
DOI: [10.1038/s41562-021-01258-7](https://doi.org/10.1038/s41562-021-01258-7)
<https://www.nature.com/articles/s41562-021-01258-7>